

Miodrag V. Matić, profesor — Beograd

IZ LOGOPEDSKE PRAKSE

ROTACIZAM I PARAROTACIZAM

Glas **r** spada među najsloženije glasove našeg jezika. To je dobrim delom uzrok što se u neke dece najkasnije pojavljuje u govoru i što izostaje ili se nepravilno izgovara. Pošto je on zvučno vrlo izrazit, njegovo odsustvo ili njegove nepravilnosti u govoru padaju u oči.

Sem toga izvesni defekti govornih organa imaju gotovo uvek za posledicu pogrešan izgovor ovog glasa ili njegovo odsustvo.

Zbog svega toga ovaj se govorni nedostatak dosta često sreća kod dece.

Nepravilnosti izgovora glasa r (Rotacismus i pararotacismus) su:

1. njegovo potpuno odsustvo;
2. njegov nepravilan izgovor koji nastaje kad se mesto vrhom jezika formira na nekom drugom mestu, odnosno drugim govornim organom. — Ovdje (prema Hvacevu i Svačini) imamo ove slučajeve:
 - a) građenje glasa vibriranjem mekog nepca (rotacismus velaris);
 - b) vibriranje mišića ždrela ili vrha grkljana (zvučno, grubo, hrapavo, nešto slično g-r; rotacismus laringalis), pojavljuje se kad je rascepljeno tvrdo (ili meko) nepce;
 - c) vibriranjem usana (takozvano kočijaško r; rotacismus bilabialis);
 - d) vibriranjem nozdrva (rotacismus nasalis);
 - e) vibriranjem vrha jezika koji je utisnut između prednjih zuba (rotacismus interdentalis) i
 - f) treperenjem bočnih rubova jezika (kad postoji otvor između vilica, (rotacismus lateralis).

Zamena ovog glasa drugim glasovima (pararotacismus), najčešće s l - »luka« mesto ruka, s j »jiba« mesto riba, s d — »doda« mesto roda, s u — »uame« mesto rame i dr. prouzrokovana je nedovoljno razvijenim fonetskim sluhom, nagluvošću i dužim slušanjem osobe s takvim govornim nedostatkom od strane deteta u ranom detinjstvu.

Nepravilnosti izgovora ovog glasa (rotacizam i pararotacizam) prouzrokuju još slaba funkcija mišićnog tkiva govornih organa (zbog bolesti), a

naročito nedovoljna motornost jezika (Hvacev), zatim izvesne anomalije organskog karaktera: kratka podjezična uzdica (što čini smetnje podizanju vrha jezika iza gornjih alveola i njegovom treperenju), rascepljenost nebaca (kad glas dobija unjkav, rinolaličan karakter), suviše visoko, got-sko, tvrdo nepce (kad glas nema potrebnu zvučnost usled oslabljene ekspiracione vazdušne struje) i drugi defekti (naročito jezika — najčešće u oligofrenih).

NAČINI OTKLANJANJA ROTACIZMA I PARAROTACIZMA

Da bi se mogao otkloniti ovaj govorni poremećaj potrebno je poznavanje **položaja govornih organa za njegov izgovor**. Taj je položaj ovakav: usne su dosta otvorene, kako širinom tako i razmakom, jedne od druge, isto tako priličan je i razmak između prednjih zuba (ovi razmaci usana i zuba slični su kao pri izgovoru glasa **l**); položaj jezika — koji u artikulaciji **r** ima najvažniju ulogu — je ovakav: njegove bočne ivice se podižu i naslanjaju na gornje kutnjake, dok je njegov prednji deo istanjen i vrhom nešto povijen unazad iza gornjih alveola; ceo jezik, a naročito njegov vrh, je napregnut. U momentu artikulacije jaka vazdušna struja koja prolazi gornjom površinom jezika udari na njegov vrh koji se pod tim pritiskom ispravi u pravcu alveola, ali se zbog napregnutosti vrati u prvobitan položaj (povijen unazad), da se zatim pod novim udarom (pritiskom) vazdušne struje ponovo ispravi. Usled ovog vibriranja jezika nastaje zvuk karakterističan za glas **r**. U momentu artikulacije glasne žice trepere (glas je zvučan), a meko nepce je podignuto i zatvara prolaz vazduha u nos. — Vazdušna se struja jako oseti na poleđini šake koja se stavi ispred usta. Od velikog značaja za zvučnost glasa je jačina i pravilna usmerenost ekspiracione vazdušne struje.

POSTUPCI ZA OTKLANJANJE ROTACIZMA I PARAROTACIZMA

1. Ako su uzroci nepravilnog izgovora glasa **r** anomalija govornih organa, potrebna će biti lekarska intervencija. Ponekad (kad je dete mlađeg uzrasta) posledice kratke podjezične uzdica mogu se otkloniti logopedskim vežbama (gimnastikom jezika) bez lekarske intervencije. (Trebalo bi pomenuti da se još uvek ovamo mešaju nepozvane osobe — šarlatani — i podsecaju podjezičnu uzdicu, protiv čega se treba odlučno boriti, jer njihovi postupci mogu ozbiljno ugroziti dečje zdravlje). Posle lekarske intervencije, kad je ona potrebna, dolazi rad logopeda.

2. Logoped s detetom izvodi gimnastičke vežbe govornih organa, naročito jezika, i navikava ga na njegovo postavljanje za izgovor ovog glasa. Dete će, prema primeru logopeda, izvoditi pred ogledalom raznovrsne pokrete jezika (njegovo izbacivanje iz usta i uvlačenje u njih, upiranje vrha jezika u gornje alveole, tvrdo nepce i obraze, treperenje vrha jezika prvo s usnama, između kojih se nalazi, a zatim u ustima iza gornjih alveola, kretanje jezika ustranu, napred, nazad, gore, dole s otvorenim i zatvorenim ustima i dr.).

3. Detetu pretškolskog i mlađeg školskog uzrasta radi razvijanja fonematskog sluha (stvaranja zvučne predstave glasa) i akustičke pažnje (njeno usmjeravanje i fiksiranje na ovaj glas) treba u obliku priča, gde se glas **r** češće ponavlja, predočavati njegovu zvučnost, ali bez neprirodnog podvlačenja (markiranja). Na primer, u priči o letenju aviona istaći da se čuje zvuk **r**, o radu motora da se također čuje zvuk **r**, o kukurikanju petla opet se čuje glas **r**, i sl. Logoped će dalje pokazivati sličice predmeta čiji nazivi imaju glas **r** (rak, repa, reka, rog, ruža, litar, prozor, motor, pero, korpa, vrabac i dr.), i izvesnih pojava (npr. pare koja se puši iz lonca na štednjaku i sl.) i izgovaraće ove reči, a dete će sada samo slušati.

4. Dalja faza u korekturi glasa je pokazivanje detetu položaja govornih organa od strane logopeda pred ogledalom za izgovor glasa, a zatim da opipava logopedov podbradak koji treperi i sluša izgovor njegovog glasa **r**. Posle toga dete se pozove da podražava logopeda. Sad logoped i dete naizmenično izgovaraju glas, koji u početku treba da bude lagan i tih. Vežbanje glasa u pravilnom izgovoru nastavlja se u vidu igre: dete nosi igračku avion trčeći u krugu kroz učionicu izgovarajući **r-r-r-r** (najpre tiho a zatim postepeno pojačavajući izgovor; logoped mu daje primer). Može se izvesti i dramatizacija priče o petlu koji se prvi ujutro probudi, udara krilima o telo i kukuriče budeći na taj način kokoške.

Zbog složenosti formiranja glasa **r** korektura njegovih nedostataka često ne uspeva odmah i na jedan način. Zato u praksi postoji više metodskih postupaka koje treba isprobati i primeniti. Navešću neke:

Metodski postupak koji se koristi u izazivanju ovog glasa kod gluvo-neme dece, s tom dopunom što se sem vizuelnog analizatora (pokazivanje položaja govornih organa, naročito vrha jezika pred ogledalom), motorno kinestetičkog (opipavanje i uočavanje treperenja podbratka) koristi i akustički (većina tepave dece ima normalan sluh).

Proces artikulacije teče na ovaj način: dete se u toku vežbi motornosti uputi na postavljanje pravilnog položaja (posmatranjem logopedovih govornih organa pred ogledalom). Zatim mu se kaže da jako duva (izdiše) vazduh, čime treba da izazove treperenje vrha jezika, odnosno da izgovori glas **r**.

Drugi postupak je kad se detetu koje izgovara pravilno glas **t** kaže da ovaj glas izgovori produženo i energično s jakom vazdušnom strujom. Pod pritiskom vazduha nastaje treperenje vrha jezika (iza gornjih alveola) i izgovaranje glasa **r**.

Treći postupak je ovaj: detetu se kaže da prikupi pljuvačku iza vrha jezika (slično pri izazivanju **l**) koji se povije nešto unazad iza gornjih alveola da bi je zadržao, a zatim da je snažnim izdahom vazduha izbaci napolje (Svačina). Ako dete ima pravilan položaj jezika (njegovu priljubljenost bočnim rubovima uz gornje kutnjake i alveole, izgovaraće **r**, a ne **l**, pri čijem izgovoru vazduh slobodno struji između rubova jezika i kutnjaka).

Dalje se mogu koristiti postupci za izazivanje ovog glasa kod gluvo-nemih. Oni se primenjuju i kod nas i u inostranstvu (kod Čeha, Nemaca, Rusa). Detetu se kaže da šaptavo ali energično izgovara u kratkim pauzama **t-t-t-t** ili **d-d-d-d**. Izgovaranje se ubrzava a pauze skraćuju. Glas **t** ili **d** prelazi u **r**. Nastavnik izgovorom **r** potencira njegov akustički utisak. Ako to detetu ne uspe, logoped će mu staviti mali prst ispod vrha jezika i u momentu izgovora gurnuće ga gore u usta. Ili drugi način: od deteta se zahteva da vibriranjem usana izazove glas sličan frktanju ždrebeta. Kad dete uspe da podražava ovo frktanje usnama (mogu se koristiti i prsti za treperenje usana) kaže mu se da stavi vrh jezika između usana i produži frktanjem. Treperenje usana prenosi se na vrh jezika. Zatim detetu treba pokazati da polagano i postepeno uvlači vrh jezika koji treperi u usta i podigne ga iza gornjih alveola (u tome mu može pomoći i nastavnik koristeći artikulacionu sondu).

Kad dete izgovara usmeno (kočijaško) **r** treba mu pred ogledalom pokazati izlišnost pokreta usana (pažnju mu usmeriti na treperenje vrha jezika), a zatim (na početku artikulacije) pritisnuti mu prstima usne uz desni.

Ako dete izgovara nazalno ovaj glas, treba mu prstima stegnuti nozdre dok vežba formiranje glasa. Postupak se napušta čim se dete navikne da izgovara čisto **r**.

Kad dete izgovara glas resično, ili mišićima ždrela, ili vrhovima grkljana, mora mu se ukazati na pravilan položaj jezika (naročito na položaj njegovog vrha koji će se prethodnim gimnastičkim vežbama osposobiti za treperenje), a zatim pristupiti artikulaciji glasa pred ogledalom (Postupci prema Semanu).

Dete će se uvek upozoravati da sluša izgovor logopeda, koji opet ne sme nikad ponoviti dečji pogrešan izgovor (kao negativan primer koji treba napustiti).

Posle izolovanog izgovaranja glasa **r** prelazi se na njegovo izgovaranje u spoju sa samoglasnicima: ra, re, ri, ro, ru; ar, er, ir, or, ur; ara, ere, iri, oro, uru, a zatim u spoju sa suglasnicima (pr, dr, br, tr, kr, mr, zr).

Istovremeno s artikulacijom glasa piše se i čita njegovo slovo.

Ovi metodski postupci u artikulaciji glasa **r** su više mehanički, zbog čega su malo interesantni za dete. I pored tog nedostatka oni se mogu uspešno primeniti za otklanjanje rotacizma u nagluvih, mentalno nedovoljno razvijenih, motorno slabih, u dece s defektima govornih organa i u dece za zakašnelim govornim razvojem koja obično tepaju (Svačina).

Pri ovim načinima artikulacije glasa **r** koriste se mehanička sredstva: artikulaciona kašičica i sonda, prsti, ogledalo i dr.

Međutim, kod tepave dece s normalnim sluhom, intelektualno dovoljno razvijene, s motornošću jezika, uspeh se brže i bolje postiže ako se iskoristi (kao pomoćni) glas **d**. Ovaj se postupak oslanja na akustički i kinestetički analizator. Naročito je uspešan kod tepave dece s razvijenom akustičkom pažnjom i fonetskim sluhom. Za njegovu primenu potrebno je da dete izgovara čisto i jasno glas **d**, koji ima vrlo sličnu artikulaciju (položaj govornih organa) s glasom **r**.

Sam postupak je prirodniji od ranijih mehaničkih postupaka, jer se oslanja na sluh kao najvažniji put za učenje govora kod normalnog deteta, a sem toga glas se odmah utvrđuje u izgovaranju reči, a ne u besmislenim slogovima. Pošto je dete svesno napora koje čini (da popravi govor) i pošto rad može imati u neku ruku oblik igre (da samo smišlja reči u kojima se ovaj glas nalazi) rad je za njega interesantan. Ovaj se postupak koristi i u stranoj logopedskoj praksi (češkoj, ruskoj, austrijskoj i dr.).

Kad se glas **r** izaziva od **d**, treba imati u vidu da artikulacija ovog pomoćnog glasa ne sme biti suviše izražena, jer bi inače vrh jezika bio jako pritisnut uz gornje alveole što bi sprečilo njegovu vibraciju potrebnu za dobijanje glasa **r**. Detetu će se na primer reći da izgovara reč **dame** (rame). Lagano, bez dinamiziranja nastavnik će mu primerom pokazati izgovor, a dete će to ponoviti. Onda će nastavnik izgovoriti rame (opet bez naročite izrazitosti, više tiho) i reći detetu da sluša kako zvuči reč (a naročito prvi glas) i da ga podražava u izgovoru. Posle toga nastavnik i logoped naizmenično izgovaraju — **rame**.

Ako dete ne uspe na ovaj način da izgovori **r**, uzeće se neka reč u kojoj se **r** nalazi u sredini, i mesto **r** umetnuće se **d**, a ispred njega **t** (td) radi ublažavanja izgovora **d**, odnosno radi omogućavanja treperenja vrha jezika i dobijanja **r**. Mesto **t** može se dodati iza glasa **d** jedno **l** (dl).

Kad dete počne izgovarati čisto **r** u sredini reči, preći će se na izgovaranje **r** u početku reči (ruka). Od deteta ćemo zahtevati da tiho (bez izrazitosti) izgovara jednu za drugim **duka, duka** s postepenim ubrzavanjem, kad će **d** preći u **r**. Nastavnik će mu svojim izgovorom potencirati akustički utisak (naizmenično izgovaranje deteta i nastavnika). Seman preporučuje da se izazivanje glasa **r** od glasa **d** izvodi na taj način što će se ispred **d** umetnuti neodređeni vokal (e) ili glas **g**. Mnogi logopedi su pre za neodređeni vokal nego za **g** (češko **h**), jer će dete prvi glas kao nepotreban u govoru svesno kasnije odbaciti (pošto se dobije čisto **r**) dok **g** može preći u naviku.

Kad dete zamenjuje glas **r** nekim drugim glasovima: **l, j, d, u** ili drugim, izvodiće se istovremeno izgovaranje (pisanje po diktiranju i čitanje) glasa **r** i glasa kojim se on zamenjuje, a zatim slogovi i reči slični po zvučnosti (u kojima će biti ovi glasovi). Ove vežbe su vrlo korisne ne samo za direfenciranje glasova koji se brkaju i zamenjuju (za otklanjanje parrotacizma) već i za razvijanje fonematskog sluha i akustičke pažnje.

Na primer: dete zamenjuje glas **r** glasom **l** i govori: »luka« mesto ruka, »lame« mesto rame. U tom slučaju treba vežbati izgovaranje (pisanje i čitanje): r — l, l — r; ra — la, re — le, ri — li, ro — lo, ru — lu i u obratnom redu, a zatim reči: ruka — luka, rak — lak, rampa — lampa, rupa — lupa, rame — lane, riti — liti, roj — loj, roj — poj, rika — lika, režati — ležati, raditi — laditi, rudar — lugar, ribar — litar; bar — bal, žar — žal, metar — metal, strana — slana, mraz — mlaz, hrom — lom, trepnuti — klepnuti, traka — dlaka i dr.

KAD SE I GDE ČUJE GLAS R

Kad petao kukuriče čuje se: kukuriku.

Kad vrana gače čuje se: gra, gra, gra.

Kad motor radi čuje se: r — r — r.

Kad mačka prede čuje se: frrr.

Kad cvrčak cvrči čuje se: cvrrr.

Kad je veoma hladno kaže se: brrr.

Kad kočijaš tera konje kaže: prrr.

Kad medved mumla (brunda) čuje se: brum, brum, brum, brum.

Kad vepar grokće čuje se: gro, gro, gro.

Kad truba trubi čuje se: tru, tru, tru.

UTVRĐIVANJE GLASA

Za utvrđivanje izgovora glasa izgovaraće se, pisati (najviše prema diktiranju) i čitati reči (nepoznate treba da se očigledno objasne):

r (na početku): rad, rak, ram, rame, rado, ralo, Rade, rast, Rako, Ranko, raditi, rasti, radovati se, Radisav, Radovan; red, reč, rez, repa, rocka, resa, reči, reza, rečit, rešiti, redovan, rečica, rečenica; riba, rika, Rim, ris, riče, Risto, Ripanj, riljati, rikati; rob, rov, rok, rog, roda, rosa, rovac, roman, Rovinj, rovit, roniti, rotkva; rub, rupa, ruda, ruža, ruka, rukav, ručak, rumen, rukavice, ruševina, Rumunija; **tr**: trag, traka, trava, trajan, traljav, trapav, tramvaj; trećina, trener, trenutak, trepavice; tribina, trideset, trikotaža, trom, trošan, tronožac, trotoar, trougao; trud, trulo, trun, trup, trut; trg, trn, trčanje, trpeti, trzati, trska, trgovac, trgovina i dr.

dr: drama, draž, drati, dranje, dren; drevan, drešiti, drečati, dremati; drob, drozd, drobiti, drobilica; drug, drugi, drum, drugačiji, drugar, društvo, društven, drugovanje; drvo, drzak, država, držati i dr.

pr: prag, prah, prati, pralja, prase, pravda, pravo; predah, predak, predeo, predmet, prečaga, prebiti, prečnik, predavač, predgrađe, precrtati; priča, prihod, pribor, prilaz, primer, priroda, pridev, prizemlje, prijatelj, prijatan, primedba, prikolica, primorac, pripovetka; proba, proći, proja, prolaz, provod, promena, profesor, prostor, prostirač, prokuvati; prut, pruga, pruće, pružiti;

fr: frak, fraza, Franjo, Francuz, Francuska; freska, frizer, front; frula; frči i dr.

br: brak, Brač, brat, braca, braća, brada, brava, brana, brazda, branje, brati, branilac, bradavica; breg, breme, breza, breskva, brežuljak; briga, brica, brijač, briti, brigada, brisati, brinuti; brod, broj, broš, bronza; bruka, brukati se, brus; brčići, brčkati;

vr: vrat, vrata, vranj, vrač, vrag, vrabac, vragolan; vreo, vreća, vreva, vreža, vredan, vreteno; vrisak, vriskati; vruć; vrba, vrč, vrlo;

kr: kraj, krah, krak, krava, krađa, krasan, krasta, kratak, krajnik, krastavac; kreda, kreč, Kreka, kremen, krepak, kresta, krevet, krezub; kriv, krik, krin, krilo, kriška, krilat, kristal, kričati, krivica; krov, kroz, kroy, krošnja, krojač, krompir, kroyiti, krokodil; krupa, kruh, krut, krupan, kruška, kružiti;

hr: hrast, hrana, hrabar, hrapav, hraniti, hrabriti; hrid, hripanje; hrom;

mr: mrak, mraz, mrav, mračan, mramor, mravinjak; mreža, mreži; mrk, mrlja, mrgodan, mršav, mržnja, mrmljati, mrznuti se;

zr: zrak, zračan, zračak, zračiti; zreo, zreti, zrelost; zrikavac, zriče, zriti;

r (na kraju reči): sir, mir, vir, par, dar, spor, star, dvor, litar, Petar, vetar, motor, metar, prozor, modar, vedar leptir, pekar, sedlar, opančar, odžačar, vodeničar;

r (u sredini i pri kraju reči): korpa, gorko, pero, koral, mera, gora, korito, parobrod i dr.

Decu treba podstaknuti da sama iznalaze druge reči u kojima će **r** biti u početku, u sredini i na kraju.

IZGOVARANJE REČENICA

Trubač trubi u trubu.
Petar vozi traktor.
Mravi žive u mravinjaku.
Mrkva je korisno povrće.
Brat i sestra treba da se vole.
Od brašna se pravi hleb.
Vodeničar je beo od brašna.
Cvrčak cvrči: cvrrr, cvrrr.
Kad ujutro ustajemo kažemo: dobro jutro.
Bakarna ruda se vadi iz rudnika.
Rukama radimo i hranimo se.
Krava može da ubode rogovima.
U buretu se čuva rakija.
U vinogradu se bere grožđe.
Berba grožđa je u jesen.
Grlica guče: grrr, grrr.
Gavran gače: gra, gra, gra.
Pioniri žele da budu gorani.
U gradu žive građani.

IZGOVARANJE NARODNIH POSLOVICA

Zrno po zrno pogača. I dr.

IZGOVARANJE ZAGONETKI

(Zagonetke Grigora Viteza)

Crvene glave
vire iz trave.

(Jagode)

Na vrh štapa
crvenkapa. (Pečurka)
Djed u zemlju bradu krije,
Perjanicu uvis vije. (Repa)
Zemlju rije svinja nije,
Rogato je — ni vo nije,
Nek pogodi — tko će prije. (Plug)

ZADAVANJE DECI ZADATAKA

Popuniti u rečima i rečenicama izostavljene glasove (slova):

- a) m.....avinjak, pov.....će, lepti....., h.....ast.
b) P.....oleće nam donosi mnogeadosti.
V.....ana, gav.....an i g.....lica su ptice. Itd.

IZGOVARANJE STIHOVA

TEŠKO RANJENOM BRATU

Narodna

Koja gora, Ivo,
koja gora, Ivane,
koja gora, brate Ivo,
razgovora nema?
Romanija, Ivo,
Romanija, Ivane,
Romanija, brate Ivo,
razgovora nema.
Dođi, brate Ivo,
dođi brate Ivane,
pa je razgovori

— — — — —

REDARI

Dragan Lukić

Da li je sve u redu u vašem stanu,
moji redari?
Imate li kedu dobro zarezanu,
moji redari?

Da li je tabla jutros umivena,
 moji redari?
 Da li je četa đaka postrojena,
 moji redari?

— — — — —

KOSCI

Narodna

Kosci kose bujnu travu, tra-la-la-la-la
 Na livadi baš uz Savu, tra-la-la-la-la
 Sve za kosom trava pada, tra-la-la-la-la.
 Biće mnogo sena sada, tra-la-la-la-la.
 Seno ćemo kravi dati, tra-la-la-la-la,
 Krava će nam mleka dati, tra-la-la-la-la.
 Kosi, kosi, koso naša, tra-la-la-la-la.
 Velika je snaga naša, tra-la-la-la-la.

Utvrđivanje glasa **r** može doprineti pevanje pesama.

MALI VOJNICI

Gvido Tartalja

U maršu

Truba svira, svira A vojnik maršira, leva, desna
 jedan dva, leva, desna, trala la trala la

Kompozicija Save Vukosavljeva

2. I dobošar lupa,
 skupa s nama stupa.
 Leva, desna, sada stoj!
 Ej, u korak, družę moj!

Za utvrđivanje glasa **r** u izgovaranju treba koristiti i čitanje. Najbolje je da se uzimaju članci iz čitanke onog razreda koji učenik posećuje (naravno, odabraće se i drugo gradivo). Prethodno će logoped podvući u

tekstu slova r i učeniku, primera radi, pročitati članak objašnjavajući mu nepoznate reči. Zatim će čitati dete.

Za vreme logopedskog rada logoped će nastojati da podstakne motivaciju učenika za ulaganje truda u savlađivanje govornog nedostatka (isticanjem koristi od pravilnog govora). Isto tako treba češće pohvaljivati govorne uspehe deteta (radi podizanja samopouzdanja).

L I T E R A T U R A

- M. F. Hvatcev: Logopedue. Moskva 1959. g. Gosudarstveno učebno-pedagogičeskoe izdateljstvo Ministerstva prosvješćenja RSFSR.
- M. Sovák a kolektiv: Logopedie, Praha 1966. Státní pedagogické nakladatelství.
- M. Seman: Poruchy dětské řeči. Praha 1955. Státní zdravotnické nakladatelství.
- V. Gaňo: Defektní děti. Praha 1960. Státní pedagogické nakladatelství.
- Otto Lettmayer: Rat und Hilfe bei Sprach Störungen. Wien 1965. Birken Verlag.
- B. Miletić: Osnovi fonetike. Beograd. Izdavačko preduzeće »Znanje« 1950.
- M. Matić: Logopedija (skripta). Izdanje Više škole za specijalne pedagoge, Beograd 1967.

AUS LOGOPÄDISCHER PRAXIS

M. Matić, professor, Beograd

ROTATISMUS UND PARAROTATISMUS

ZUSAMMENFASSUNG

Der Laut r fehlt oft bei Kinder oder er wird falsch ausgesprochen (Rotatismus) oder durch andere Laute ersetzt (Pararotatismus). Der häufigste Fehler bei der Aussprache dieses Lautes ist, dass er, sta tt mit der Zungenspitze geformt zu werden, wie es der Phonetik der serbokroatischen Sprache nach geschehen soll, an einer anderen Stelle geformt wird und zwar: 1) durch Vibrieren des weichen Gaumens (rotatismus velaris), 2) mit der Spitze des Kehlkopfes (rotatismus laryngalis), 3) durch Lippenvibration (rotatismus bilabialis), 4) durch Einklemmen der Zunge zwischen die Zähne (rotatismus interdentalis), 5) durch Vibrieren der

Zungenränder (rotatismus lateralis). Ersatz des Lautes **r** durch andere Laute (meistens **l, j, d, w**) erfolgt bei mangelhafter Entwicklung des phonologischen Gehörs und bei Schwerhörigkeit des Kindes. Zum Abwenden des Rotatismus werden gymnastische Übungen der Zunge (besonders bei mangelhafter Motorik der Sprechorgane), sowie Übungen zur Artikulation des Lautes **r** durchgeführt, wobei die Laute **d** und **t** als Ausgangspunkte genommen werden. Den **r** Laut festigt man beim Aussprechen von Wörtern, die das **r** am Wortanfang, im Wortinnern oder am Wortende enthalten, weiter durch Sätzesprechen, Gedichtaufsagen, Geschichtenerzählen und Lesen von Aufsätzen.

Beim Bekämpfen des Pararotatismus werden Übungen zum Entwickeln des phonematischen Gehörs angewendet, so Diktate, das Kind soll die Laute schreiben und dann lesen, weiter ähnlichlautende Silben und Wörter (mit vorhandenem **r** und den das **r** ersetzenden Lauten). Bei Kleinkindern und Kindern im jüngeren Schulalter bekämpft man den Rotatismus in Form von Kinderspielen.